85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ – МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ

Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов,
Доктор хонорис кауза
на Стопанска академия „Д. А. Ценов“[1]

Резюме: *Докладът анализира в теоретичен и в практичен аспект пътят към постигане на целите на устойчивото развитие и социално-икономическа кохезия в условията на очертаващите се реалности, рискове и бариери в световната икономика. Авторът анализира и съпоставя редица от политиките на развитие за постигане на целите на устойчивото развитие спрямо макроикономическите и социални реалности и рискове в света, в Европа, и в България. Основната цел на доклада е да покаже силното влияние на макроикономическите рискове и бариери върху успешното реализиране на целите на устойчивото развитие. Авторът анализира характерът на сегашната икономическа и социална криза и нейните негативни, синергетични ефекти върху макроикономическия, финансов, институционален и социален потенциал в рамките до края на второто десетилетие на 21-я век. Основната теза, към която се придържа авторът е, че са налице значими макроикономически, структурни и социални рискове и бариери, които не само ще забавят постигането на целите на устойчивото развитие, но и биха създали още по-големи дисбаланси в икономиката, като цяло, ако се прибърза с постигането на План 2030 за устойчиво развитие. Използвайки тази теза и подчертавайки противоречията между цели и трендове на устойчивото развитие от една страна и реалностите в България, от друга, авторът насочва вниманието към един по-задълбочен и обмислен преход към устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия, стъпващ върху цялостното реформиране на модела на развитие и управление на България.*

Ключови думи: *устойчиво развитие, социална кохезия, макроикономика, макроикономически и социални рискове и бариери, икономическа криза, обкръжаваща среда, европейска „зелена сделка“, инфлация, дълг, глобализация, България.*

Key words: *sustainable development, social cohesion, macroeconomics, macroeconomic and social risks and barriers, economic crisis, environment, European Green Deal, inflation, debt, globalisation, Bulgaria.*

JEL: B21, E00, E60, E66, E69, F01, F55, F60, F63, Q01

[1] Макроикономист. Работил в Икономическият Институт при БАН, в Университетите в Уорик и Шефилд. От 2008 г. е управляващ директор за Европа на американския инвестиционен фонд Gerken Capital Associates. Научните му интереси са в областите на: управление на икономиката, макроикономика, глобални кризи, международен бизнес и финанси, международни икономически отношения, икономики на “изгряващите” пазари. ORCID ID: 0000-0002-0292-0252.

E-mail: dimitar@gerkencapital.com

THE PATH TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIAL COHESION: MACROECONOMIC RISKS AND BARRIERS

Prof. Dimitar M. Ivanov, DEconSc
Doctor Honoris Causa of D. A. Tsenov Academy of Economics[2]

Abstract: *The paper conducts a theoretical and practical analysis of the path to accomplishing the goals of sustainable development and socio-economic cohesion in terms of emerging realities, risks, and barriers in global economy. The author analyses and compares a number of development policies for accomplishing the goals of sustainable development within global, European and Bulgarian macroeconomic and social realities and risks. The main objective of the paper is to illustrate the major impact of macroeconomic risks and barriers on successfully accomplishing the goals of sustainable development. The author analyses the nature of the economic and social crisis and its negative synergic effects upon the macroeconomic, financial, institutional, and social potential until the end of the 2020s. The underlying thesis is that there are significant macroeconomic, structural, and social risks and barriers which will not only delay accomplishing the goals of sustainable development but could lead to even greater disbalances in the economy in general, if accomplishing the goals of Sustainable Development Agenda 2030 is impelled in haste. By adhering to this thesis and emphasizing the contradictions between sustainable development goals and trends on the one hand, and current realities in Bulgaria, on the other hand, the author focuses on a more comprehensive and better planned transition to sustainable development and socio-economic cohesion, based on thoroughly reforming the development and government model for Bulgaria.*

Key words: *sustainable development, social cohesion, macroeconomics, macroeconomic and social risks and barriers, economic crisis, environment, European Green Deal, inflation, debt, globalisation, Bulgaria.*

JEL: B21, E00, E60, E66, E69, F01, F55, F60, F63, Q01

Въведение:
С внимателен поглед напред към едно устойчиво развитие

„Що се отнася до бъдещето, не става въпрос да го предвидим, а да го направим възможно.“
Антоан дьо Сент-Екзюпери, Цитадела**,** 1948

Темата на международната научно-практическа конференция „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI-я век – тенденции и предизвикателства“ – е изключително широка и обхваща огромен

[2] A macroeconomist. Former member of the academic staff at the Economic Research Institute of the Bulgarian Academy of Sciences, the University of Warwick, and the University of Sheffield. Managing Director for Europe at the American Investment Fund Gerken Capital Associates since 2008.

Scholarly interests in economic management, macroeconomics, international business and finance, international economic relations, economies of emerging markets. ORCID ID: 0000-0002-0292-0252.

E-mail: dimitar@gerkencapital.com

кръг от теоретични и практически проблеми. Концепцията за устойчивото развитие, за неговите цели и за политиките на тяхното постигане доминира световните политически форуми, ангажира вниманието на всички световни институции, наднационални органи и правителства. Дълбокият, същностен социално-икономически и хуманен характер на тази концепция постепенно завладява мисленето и действията на гражданските общества във всички континенти. Върху политиките за постигане на целите на устойчивото развитие работят учени, специалисти, колективи, цели институции. Преди шест години, в 2015 г. международните форуми посветени на тази тема в Адис Абеба, в Ню-Йорк и в Париж отбелязаха една значителна стъпка напред в областта на търсенето на мултилатерални решения за постигане на едно балансирано и устойчиво развитие. И въпреки това, ние сме свидетели днес, в началото на третото десетилетие на 21-я век на един свят, болен от две масивни кризи, икономическа и здравна, с немалки фрактури в областта на климатичните промени, социалните неравенства, борбата с бедността, задлъжнялостта на множество икономики; на свят в страх от навдигаща се инфлация и подновени социални и геополитически конфликти в много части на света. Без да подценяваме прогресът и положителният път извървян в постигането на устойчиво развитие, трябва да се каже, че международните форуми и усилията на правителства, политици и наднационални организации не успяха да доведат до решенията, очаквани както от Обединените Нации, от UNCTAD (Конференцията на ООН за Търговия и Развитие) така и от други в областта на една категорична системна промяна.

През септември 2015 г., световните лидери обявиха своята решителност за реализиране на Целите на Устойчивото Развитие (SDGs) 2030 г и на Парижкото Климатично Съглашение. Оценките за цената на постигането на тези цели направени в 2015 г. бяха за допълнителни общи инвестиции в размер на 2.5 трилиона щатски долара годишно само за развиващите се страни. В свое изследване от 2019 г. Международният Валутен Фонд дава една подобрена оценка на необходимите инвестиции за постигане на целите на устойчивото развитие отсега до 2030 г. и авторите считат, че ще са необходими на година над 500 милиарда за страните с ниски доходи и над 2.1 трилиона за изгряващите пазарни икономики.

Много ли е това или малко? Въпрос само на размер на инвестиции ли е постигането на тези цели в оставащите 9 години до 2030 г.? Обширната тематика на конференцията и ограниченото време не дават възможност в един доклад да се обхванат отговорите на всички въпроси и аз се надявам останалите доклади да засегнат тези многостранни и важни отговори.

Фокусът на моя доклад е върху идентифицирането на противоречията, рисковете и бариерите, макроикономически и социални, които вероятно в значителна степен ще забавят постигането на целите на устойчивото развитие. Защото тези цели са поставени, но реалностите в световната иконо-

мика, предизвикателствата в нея – все още не са разбрани от много национални правителства и наднационални институции. Конфликтите между цели и реалности даже създават още по-голяма опасност за раждане на нови макроикономически, социални и политически дисбаланси.

Изследователската позиция, която се опитвам да защитя е, че с досегашните послания за пътя на постигане на целите на устойчивото развитие, светът няма да може да се справи и че сме изправени пред търсенето на един нов модел на подобно развитие. Контурите на един такъв модел следва да са в паралел с националните особености на всяка една икономика, както и да са съобразени с комбинацията от външни и вътрешни икономически, финансови, социални, геополитически и психологически фактори, предизвикателства и рискове, чийто механизъм на взаимодействие е изключително динамичен.

I. Исторически и теоретико-методологичен контекст на концепцията за устойчивото развитие и социално-икономическата кохезия

Ние имаме научна, а не политическа конференция и няма как да не обърнем внимание на това, че класическата икономическа теория, както и неокласическата не използват терминът „устойчиво развитие“, въпреки че редица класици в немалка степен насочват своето внимание към тази проблематика. На първо място бих посочил Томас Малтус и неговото прочуто „Есе върху Принципът на Населението“, публикувано в 1798 г.[3]

Известният британски философ и икономист Джон Стюърт Мил в своя труд „Принципите на политическата икономия (1848), в глава 6 („Of the Stationary State“) развива тезата, че неовладяният икономически растеж може да създаде опасни възможности за разрушаване на обкръжаващата среда и за качеството на живота на хората.[4] И Малтус, и Джон Мил са в немалка степен песимисти в своите виждания относно възможностите за постигане на баланс между световните ресурси и икономическия растеж. Привържениците на Малтус през 19 век най-вече известният антрополог и социолог Хърбърт Спенсър слагат основите на теорията за „социалния дарвинизъм“, една доктрина, окуражаваща естествената конкуренция и селекция между хората с оглед осигуряването на социалния прогрес.[5]

---

[3] Malthus, T.R. 1798, *An Essay on the Principle of Population,(1st ed),* Thomas Malthus London Printed for J. Johnson, in St. Paul's Church-Yard 1798 http://www.esp.org/books/malthus/population/malthus.pdf

[4] Mill, J.S. 1848, *The Principles of Political Economy*, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2016

[5] Falk, Dan, *"The Complicated Legacy of Herbert Spencer, the Man Who Coined 'Survival of the Fittest'"*, Smithsonian Magazine, April 29, 2020 https://www.smithsonianmag.com/science-nature/herbert-spencer-survival-of-the-fittest-180974756/

Германският учен - социолог Ернст Хекел, в своя лекция в Алтенбург през 1892 г. буквално цитира директно Малтус, като подчертава, че, „Специално Дарвин ни отвори очите със своята доктрина за борбата за съществуване и с неговата теория за подбор основана върху нея.“[6]

Днес знаем, че малтусианската мизантропия в прагматичен и в морален план е грешна и неиздържан, но неговото учение продължава да бъде твърде влиятелно, включително и през 20-я век и особено след Втората Световна война. До голяма степен, именно неомалтусианците повлияват и върху публикуването на прочутия от началото на 70-те години доклад-анализ на тала наречения Римски Клуб „Границите на Растежа“. [7] Докладът за първи път пропагандира налагането на теория за системния контрол върху населението на света и използването на природните ресурси. Други два фундаментални труда, като този на Рейчъл Карсън „Тиха Пролет“ от 1962 г. и „План за Оцеляване“ от 1973 г. на Едуард Голдсмит въвеждат „зеленият“ екологичен елемент в теориите за растежа.[8]

Самото понятие **„устойчиво развитие“** за първи път се появява на политически форум в Стокхолм през 1972 г. Повторено е в 1980 г. от страна на няколко агенции на ООН, през 1983 г. от така наречената „Комисия Бранд“ (по името на тогавашния канцлер на ФРГ) и се затвърждава в периода 1985-1987 г. от Световната Комисия по Околна Среда и Развитие към ООН, наречена по-късно „Комисията Брунтланд“ (по името на тогавашният премиер на Норвегия). Целта на „Комисията Брунтланд“ е била да се анализира глобалната обкръжаваща среда и да се търси обединение на страните с оглед на постигане на „устойчиво развитие“. Комисията публикува в 1987 г. един основополагащ документ, наречен „Нашето Общо Бъдеще“[9], който всъщност реално популяризира концепцията и понятието за „устойчивото развитие“.

През периода 1992 – 2000, три световни форума укрепват окончателно политическият стремеж за глобално устойчиво развитие и това са Конференцията на ООН по Околна Среда и Развитие в Рио де Жанейро през 1992 г., приетият разгърнат обширен международен план за действия по постигане на устойчиво развитие за 21-я век, наречен „План 21“ и Срещата на

---

[6] Ridley, Matt, *Quoted in The Long Shadow of Malthus*, Standpoint, 14 December 2015

[7] Meadows, D. H, Meadows, D.L. and others, *The Limits to Growth*, A Report for THE CLUB OF ROME'S Project on the Predicament of Mankind, A Potomac Associates Book, 1972

[8] Carson, Rachel, 1962, *Silent Spring*, Penguin Classics, 2000 and Goldsmith, Edward, 1973, A Blueprint for Survival, Penguin Revised Edition, 1973

[9] Report of the World Commission on Environment and Development: *Our Common Future*, United Nations, 1987

Върха на Хилядолетието от 2000 г., организирана от ООН, където се приемат така наречените Цели на Развитие на Хилядолетието (MDGs) и Декларация за редуциране на крайната бедност до 2015 г.

Понятието „устойчиво развитие“ започва да се употребява почти масово, въпреки липсата на научна прецизност, липса на яснота и консенсус по отношение на неговата същност, цели и възможни политики за неговото постигане. В понятието „устойчиво развитие“ все повече и повече навлизат екологични съставки за сметка на известно намаляване на икономическите цели. Устойчивото Развитие започва да се идентифицира с промяна, прогрес, подобряване на качеството на живота и на природните ресурси.

Официалното определение на понятието „устойчиво развитие“ дадено в Доклада на Комисията Брунтланд от 1987 г. гласи следното: ***„Устойчиво развитие е развитие, което отговаря на нуждите на настоящето без да компрометира способността на бъдещите поколения да посрещнат своите собствени потребности.***“[10] И тук очевидно става дума и за поддържане и запазване на способността на природните системи да раждат природни ресурси и положителни екосистемни ефекти от които икономиката и обществото зависят. Но и днес обаче, устойчивото развитие като концепт продължава да се използва по различни начини и да означава различни, даже и конфликтни неща особено когато се разглежда в рамките на големи, национални взаимосвързани социални и йерархично организирани системи.

Ние знаем още от първите уроци тук в Стопанска Академия, че устойчивостта на една система, нейният ***хомеостазис***[11] (или тенденцията й към едно относително стабилно равновесие между нейните взаимообвързани елементи) според трудовете на един от бащите на общата системна теория Лудвиг фон Берталанфи е само един временен момент и този връх на стабилността е твърде нестабилен сам по себе си. Особено при многойерархични организирани социални системи, зависещи от множество ендогенни и екзогенни фактори, и взаимодействащи с други различни култури, държавни режими и др. Или, както Мински беше казал, „стабилността и устойчивостта посяват семената и раждат нестабилност“.[12] С други думи, и теоретично поставен и практически разсъждаван, въпросът за „устойчивостта“ на „устойчивото развитие“ продължава да стои отворен и аз се надявам и другите доклади на днешната конференция да обърнат внимание на това. Ние вече знаем от опит, че трендовете на технологичният прогрес често решават много важни проблеми, но заедно с това, създават други.

Остава неясен и въпросът „устойчиво ли е“ така нареченото „изпреварващо развитие“; изпреварващ растеж? Щяха ли да се развият толкова бързо страните наречени Азиатски Тигри, ако не следваха концепцията

[10] Пак там, Chapter I.3. Sustainable Development

[11] Bertalanffy, Ludwig von, (1968), *General System Theory: Foundations, Development, Applications***,** George Braziller, Revised edition, 2015, p. 23-30

[12] *Minsky's Moment*, The Economist, Schools brief, 30 July 2016

на едно рязко, изпреварващо развитие? Същото е валидно и за следвоенна Япония? За мегаполисите в Обединените Арабски Емирства, в Катар, в Оман, в Саудитска Арабия и други урбанистични зони в света. За България, както и за други страни от Централна и Източна Европа, както и за редица изгряващи пазарни икономики е изключително важно да знаят колко и въобще дали ще е „изпреварващо“ „устойчивото“ им развитие, имайки предвид изоставането на тези икономики от средния стандарт на живота например в ЕС.

Така че, какво всъщност е „устойчиво развитие“ остава засега да бъде ненапълно решен както теоретичен, така и практически въпрос.

Икономическата теория винаги признава наличието на корелация между социалната кохезия и икономическия растеж, имайки предвид, че социалната кохезия и липсата на социални конфликти подобрява възможностите и катализира растежът. Политиците често използват понятието социална кохезия, без да вникват в неговата същност, но ние в днешната конференция ние не можем да си позволим това. Социалната кохезия е преди всичко изключително важен социален феномен на взаимоотношения между различните групи социални актьори; на активното гражданско общество и на отговорните държавни и политически институции. Тя характеризира всъщност наличието на установени традиции на кооперирane, на солидарност, на социални политики и действия, както и на основни възприети ценности. Социалната кохезия най-вече резултира в желанието за сътрудничество между гражданите и отговорните политически институции в името на един климат на рационална промяна и обновление. С други думи, в това понятие винаги присъства макрополитическият елемент, както и желанието за отбягване на социалните и гражданските конфликти.

II. Какво се случи и защо с „внуците“ на Кейнс?

Не можем да говорим за мечтите и плановете на човечеството за устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия и да отминем с мълчание неосъществените прогнози на може би най-големия икономист на 20-я век Джон Мейнард Кейнс. През зимата на 1928 г, Кейнс започва да пише един знаменателен кратък труд-есе (на който малко се обръща внимание!) озаглавен ***„Икономическите Възможности за Нашите Внуци“***.[13] В него, Кейнс, въпреки че Великата Депресия е във вихъра си по това време, се опитва на основата на икономическия и технически прогрес на световната икономика да прогнозира стандартът на живот и начинът на живот на своите символични внуци след 100 години. В своето есе-прогноза, Кейнс убеждава своите читатели да гледат отвън реалните трудности и предвижда розово бъдеще към 2030 г. в стандартът на живот ще бъде толкова висок в Европа

[13] Keynes, John Maynard, 2009, *Economic Possibilities for Our Grandchildren*, in *Essays in Persuasion,* Createspace Independent Publishing Platform. Финалната версия на това есе е публикувана в 1931 г.

и в Америка, че никой няма да има притеснения за пари. Той казва, следното в 1930:

„Човечеството ще реши своят икономически проблем. Бих прогнозирал, че стандартът на живот в прогресивно развиващите се страни след сто години ще бъде между четири и осем пъти по-висок от сегашния. В това няма да има нищо изненадващо дори в светлината на сегашните ни познания. Не би било даже глупаво да се обмисли възможността за далеч по-голям напредък.“[14] И продължава:

„Аз правя заключението, че ако няма големи войни и няма значително увеличаване на населението, икономическият проблем може да бъде решен или поне да му се намери решени в рамките на сто години. Това означава, че икономическият проблем не е – ако погледнем в бъдещето – постоянният проблем на човешката раса.“[15]

Нашите внуци, предвижда Кейнс ще работят около 3 часа на ден, като даже и това редуцирано работно време би представлявало повече труд, отколкото би бил необходим. Всъщност, Кейнс се оказа грешен в тази си прогноза. Днешното младо поколение, да не говоря за по-старото, вместо един не свършващ разцвет - е изправено пред един още по-сложен свят на ръба на кризи, конфликти и колапс. Вместо да работи по-малко, то е принудено да работи многократно повече.[16]

Какво се случи с внуците на Кейнс?

Оптимистичният анализ на следващите 100 години, който Кейнс прави не е погрешен. По това време, Великобритания е в края на втората индустриална революция, като масовото производство се превръща в норма. Почти както и днес, с третата и четвърта индустриални революции, когато автоматизацията, дигитализацията и роботиката вече заплашват множество работни места, така и в 30-те години на миналия век масовото производство започва в големи мащаби да заменя работни места, което кара Кейнс да въведе терминът „технологична безработица“. Той подчертава, че 19-я век отприщи такъв поток от технологични иновации, като - „електроенергия, бензин, стомана, каучук, памук, химическата промишленост, автоматичните машини и методите за масово производство“ - че по -нататъшният растеж е неизбежен. Размерът на световната икономика, прогнозира той, ще се увеличи седем пъти през следващия век, а това, в комбинация с все по -големи „технически подобрения“, ще доведе до 15-часовата седмица. Голяма част от визията на Кейнс всъщност е реализирана. След публикуването на „Икономически възможности за нашите внуци“ брутният вътрешен продукт на САЩ се е увеличил реално с коефициент от шестнадесет, а БВП на глава от населението с коефициент 6. А и световната икономика през последните

[14] Пак там, Част V, страница 198 3

[15] Пак там. Страница 199

[16] Kolbert, Elizabeth, *No Time: How did we get so busy?* The New Yorker, 26 May 2014

над 90 години нараства с подобни темпове. Но ако като цяло сме станали толкова богати, колкото си е представял Кейнс, това богатство не се е превърнало в богатство за всеки и респективно в повече свободно време.

В своята прогноза Кейнс използва три критерия: степента на техническите иновации, нарастването на населението и растежа на капитала чрез натрупваща се лихва. Неговата грешка е, че той не е успял да прогнозира промените в разпределителните процеси. С увеличаването на неравенството, средният доход (и следователно доходът на повечето семейства) нараства, но това става много по -бавно, отколкото той е очаквал.

Както отбелязва Томас Пикети в Капиталът в 21-я Век, средата на 20-ти век е период на сравнително „изравнено“ неравенство.[17] Логично е било да се предположи, че развитието и иновациите ще продължат да изглаждат неравенството. Но не се е случило така. Кейнс си е представил бъдеще, в което нарастващото богатство ще доведе до още по-голямо намаляване на неравенството. Вместо това икономическото благосъстояние е нараствало по-бавно, отколкото той си е представял, докато физическото богатство и информационното богатство нарастват доста по-бързо и са започнали да се откъсват от ценностната система.

Подчертавам всичко това, за да направя очевидният извод, да напомня и да обърна внимание, че след неуспехът на постигане на Целите на Хилядолетието до 2015 г., сега ни остават още 9 години, за да проверим окончателно и какво ще се случи с децата и „внуците“ на Кейнс, да тестираме реалността на обещанията направени в „План – 2030“ на ООН, и за да стигнем до обявеният нов хоризонт на постигане на устойчивото развитие към 2050 г. Всичко това, няма как да не ни кара да бъдем максимално внимателни при очертаването на възможностите и на контурите на модела, който бихме следвали, както в международен план, така и по-специално като нация.

III. Противоречия между политики на устойчивото развитие и реалности: Макроикономически и социални бариери

> *„Не това, което не знаете, ви вкарва в проблеми. В проблеми ви вкарва това, което знаете със сигурност, но всъщност то просто не е така.“*
>
> *Марк Твен*

Същността на устойчивото развитие е в координираното и балансирано взаимодействие на икономически и социални политики, както и на политики за запазването и обновяването на околната среда чрез реализирането на следните цели:

- Икономически;

[17] Пикети, Тома, Капиталът в XXI-я век, Трета Част, *Структура на неравенствата*, стр. 272-303, Издателство Изток-Запад, 2018,

- Социални;
- Екологични;
- Технологини.

Устойчивото развитие като концепт изисква приоритетно употребата на природни ресурси да става в съгласие с възприети екологични стандарти и принципи на протекция на обкръжаващата среда, прилагане на иновативни подходи и нови технологии, и хармонизацията на работата на всички социални актьори в този процес.

Целите и насоките на План – 2030 за Устойчиво Развитие на ООН със своите 17 цели, както и Парижкото Климатично Споразумение - насочват политиките на всички правителства в следващите години в постигане на обновяването и реализацията на Глобалното Партньорство за Устойчиво Развитие. Фактически, това е официалният, политически начертан път за едно по-просперирaщо, справедливо и равноправно и устойчиво бъдеще за хората и за планетата. Започналото вече „десетилетие“ на действия (2020-2030) изисква една изключителна мобилизация на национални и наднационални институции, на публични и частни ресурси в огромен мащаб, за да може всички тези цели да бъдат доведени до успех.

И тук се съдържа основата на проблема. Между така наречения „хоризонт на предпочитаемостта“ и съществуващите реалности. Когато икономическата и социална ситуация е добра, ние винаги мислим за бъдещето, за нови идеи и иновации. Когато нещата са зле, ние мислим за незабавното ни сегашно проблемно състояние. По време на кризи, „хоризонтът на предпочитаемостта“ е твърде къс. Защото са налице очевидни предизвикателства и бариери, които създават сериозни проблеми пред реализацията на концептът за устойчиво развитие в предвидените срокове. Най-общо тези бариери могат да се групират в следните групи:

- Икономически и финансови бариери

Както е в случая с България, доминиращият модел и политики на развитие предимно е фокусиран върху икономическият растеж отколкото върху екологичните процеси. Всяка промяна на фокусът на този модел и неговата промяна или адаптация към други цели - носи своята икономическа и социална цена.

- Търговски бариери

Те са създадени от регулирането на участия в търговски съюзи или наложени правила на търговия, търговски санкции и др.

- Социални бариери

Фрагментирано общество и слаба социална кохезия поради дълбоко икономическо и социално неравенство; лоша демографска ситуация, забавяща обновяването на продуктивните групи население; продължаващ процес на обедняване и на засилена маргиналност на редица социални групи; слабо осъзнаване на необходимостта от устойчиво развитие и преход към

екологична промяна; неадекватно взаимодействие между гражданско общество и правителство и др.

- Иновационни бариери

Липса на ориентация и стимули в образователния и научно-изследователски сектор към иновации; липса на неразвита финансова инфраструктура от услуги катализираща иновационният процес; слаба и неефективна връзка между наука и стопанска практика, която да ускорява трансферът на идеи и апликации в реалният живот.

- Слаб мониторинг и системи на контрол и оценка на политиките

Липса на строги системи на мониторинг, контрол и оценка на реализация на политиките на устойчиво развитие, както на национално, така и на местно равнище. Оттук слаба ефективност на внедряването на нови технологии и проекти, и на цялостна оценка на социално-икономическото въздействие от тях.

- Институционални и политически бариери

Те са в резултат на липсата на институционален опит в оперирането с механизмите на реализация на новите политики. Неадекватни икономически, социални и екологични планове и проекти с които да се реализира отчасти поне устойчивото развитие.

- Геополитически бариери

Те пречат на стабилността на процеса, като различните геополитически конфликти и промяната на геополитическата ситуация тласка страната към краткосрочни мерки и политики, отклонявайки я от основния й път.

- Здравни бариери

Те спират, както видяхме през последните години процесите на глобализация, на международно кооперирание, блокират установените снабдителни вериги, ограничават трудовия пазар, производствените и транспортни процеси.

Приоритетите на Европа в областта на устойчивото развитие са зелената сделка, дигитализацията и гражданското общество. Не бива също така да се изключва от тези приоритети изкореняването на бедността, която е и една от основните Цели на Устойчивото Развитие. Това трябва да е огромно предизвикателство и приоритет за редица икономики в Европа, включително и за страни-членки на ЕС като България и Румъния.

И в този смисъл, когато говорим за това и за постигането на устойчив и социално приобщаващ растеж, няма как да изключим всички въпроси свързани с макроикономическата политика, включително международната търговия, международната финансова система, устойчивостта на външната ни задлъжнялост, развитието на инфраструктурата ни и процесите на ускоряване на структурни реформи и промени на цялата икономика. Всичко това се превръща в изключително важни теми.

Инфлация, протекционизъм, фискален дефицит, дефицит на квалифицирана работна ръка, доразвиване на трудовия ни пазар, нови механизми на

доходна и пенсионна политика, търговски бариери и др. – не са само термини, а са реални жизнено-определящи предизвикателства и рискове, които носят огромни социални и екологични последствия за цялото население.

Как можем да вървим напред и да балансираме един хем изпреварващ, хем устойчив растеж на фона на една крехка икономика и общество с немалко разкъсана социална тъкан? В този смисъл както макроикономическите така и микроикономическите политики не могат да бъдат откъснати по концептът за устойчиво развитие и от пътят на реализацията на неговите цели. Разбира се, икономическият растеж и социално-икономическото развитие не са синоними, но и двете резултират в една най-големите бариери и това е неравенството и оттук обедняването.

Кои са някои от основните бариери за постигането на един устойчив растеж и балансирано развитие?

Преди да се спра на някои от тях, бих подчертал, че България, ние, се намираме в може би най-изпълнения с предизвикателства период след 1989 г. Ние сме в една уникално сложна комбинация от икономически, социални и политически обстоятелства и считам, че ако политиците не разберат честно опасните характеристики на този период, последствията от това ще бъдат с нас за много години, ако ли не и за десетилетия напред. **И в същото време – това трето десетилетие на 21-я век е крайно важно за спиране на закъснението на България от пътя ни към модернизация на икономиката и на цялото общество.**

Ще се спра на някои от основните бариери и характеристики на този период, които според мене ще забавят постигането на целите и приоритетите на устойчивото развитие. Ще започна от най-актуалните и ще вървя към системните проблеми.

Коронавирусната пандемия

Неспиращата пандемия продължава активно да влияе върху здравословното състояние на гражданите и на стопанския живот в страната. Днес, почти всеки българин има своите рани от тази пандемия – били те лични, здравни, финансови, инвестиционни. Ние сме свидетели отново на един повтарящ се „вълнообразен ефект“ на възвръщане на заразяванията. И това е главно заради забавената ваксинация на населението и заради липсата на добре провеждана политика на информиране на хората и на организирано постигане на един масов колективен имунитет. Разпространяването на вируса продължава да влияе върху затварянето на бизнеси, върху производителността ни, върху оперирането на вериги за доставка – национални и международни, върху експорта ни – при който вирусът е „затворил“ пристанища, складови бази, заводи, върху трудовия ни пазар, върху всички нормални процеси в държавата и най-вече върху ефективността на образователния процес. И все още не знаем колко дълго би продължила тази пандемия, но със сигурност това ще бъде минимум около още една година, ако четвърта вълна не ни удари.

Това за което обаче си даваме твърде малко сметка е негативното влияние на Covid върху трудовия ни пазар и неговият капацитет. Стотици, ако ли не вече и хиляди хора излизат съзнателно от трудовия пазар, сменят кариерата си; други усилено продължават да си „заминават“ от България. Трудовата статистика не дава ясна информация за това, но фактът, че в момента имаме според официалната статистика недостиг на работна ръка и то за нарастващо високи заплати, обяснява всъщност какво се случва. И това е огромен проблем, защото България се нуждае от голям брой квалифицирана и продуктивна работна сила, за да генерира един изпреварващ и устойчив ръст на своя БВП.

И още нещо, на което бих искал да обърна внимание. Огромното мнозинство от хората инфектирани от Covid-19, не умират. Повечето въобще не са и хоспитализирани. Много имат само леки или даже никакви симптоми. Но, и това е важното, световната здравна статистика показва, че много от хората, които изкарват вирусът имат и ще имат дългосрочни здравни проблеми, наречени последствията от „дългия Covid“.[18] Много от тях няма да се върнат на работа. Ние въобще не планираме, свързаните с това допълнителни разходи за здравеопазване, за инвалидност, която може да настъпи, за нови болнични легла и заетост в болниците. Мисленето, че Covid засяга главно възрастни или нездрави хора е твърде оптимистично. Един все по-нарастващ брой млади хора са и ще бъдат инфектирани и може да се окаже, че едно цяло поколение да се окаже хронично болно от „дългия Covid“. Икономиката ни и системата ни на здравеопазване не са подготвени за подобен размер и мащаби на проблема свързан с последствията от „дългия Covid“. Така че вместо да политизираме борбата с пандемията е необходимо част по-скоро да се заемем с масовото предпазване на населението и с подготовката на последствията от пандемията. Опасно е да политизираме всичко това, Вирусът няма политически предпочитания.

Инфлационният „Ураган“ и неговите рискове за икономичекото ни развитие

Когато коронавирусната пандемия започна да души световната икономика, масивните и безпрецедентни монетарни и стимулативни фискални мерки на централни банки и правителства оказаха почти незабавен ефект върху спирането на една криза с потенциално катастрофални размери. Но, заедно с това, тези мерки като цяло се оказаха твърде крайни. Бюджетните дефицити навсякъде нараснаха дотолкова, че даже ЕС се отказа временно от спазването на всички правила на своя собствен Фискален Съюз. Значително нараснаха дълговете на икономики, както и корпоративните и фирмени за-

[18] Pomeroy, Claire, *A Tsunami of Disability Is Coming as a Result of ‘Long COVID’*, in Scientific American, 6 July 2021

дължения. Редуцирани бяха балансите на множество фирми по света. Потенциалният взрив на безработицата бе спрян, влизането на света в дълбока рецесия също. Това, което обаче не можа да бъде спряно бе избухването на една комплексна инфлация на производствени и на потребителски цени навсякъде по света.

Борбата с коронавируса спря в голяма степен процесите на глобализация в света, забави кооперирането между страните, затвори за дълги периоди всички глобални и мултинационални вериги на доставка, доведе до дефицити на работна сила. Геополитическото напрежение създадено още от предишната американска администрация между САЩ и Китай също е много важен фактор. И всичко това логично катализира вдигането на всички цени на енергийните и на всички останали суровини и продукти. И инфлацията, ще продължи да се качва и ще обхване всички видове цени за дълъг период от време – петрол, въглища, природен газ, електричество и ще се отрази върху доставките на всички основни стоки.

Силните инфлационни напрежения и ефекти се появиха и в най-развитите икономики на света. Годишната потребителска инфлация в Германия през месец септември тази година достигана най-високо ниво от 1993 г. насам, подобна е ситуацията в САЩ, в цялата Еврозона. Цели икономики страдат вече от дефицит на доставки, от блокирани търговски вериги от рязко нарастващи производствени цени. **Необходимо е да се разбере, че ако глобализацията бе дефлационна, да, експлоатираща ниски производствени разходи, евтина работна ръка и евтини суровини, то деглобализацията причинена от Covid-19 е силно инфлационна.** Тя тласка икономиките да търсят собствен, автаркичен път на задоволяване на основните си потребности. Днес, навсякъде виждаме свят в който се вдигат цените на: енергийните продукти, на хранителните продукти, на металите и на ценните метали, на дървесината; свят на растящи цени на ипотечните кредити, на нарастващи тарифи за шипинг и транспорт на стоки и контейнери; свят на безпрецедентни дефицити на полупроводници, на автомобилни части, на части за електрониката; свят на блокирани световни търговски пристанища. Скоро ще се усетят и дефицити на основни хранителни продукти.

Енергийната ценова криза ще удари домакинства и бизнеси, които току що се надигат от ударите на коронавирусната пандемия. Особено на фона на идващия зимен сезон, но и след това. По целия свят, търсенето на въглища значително надвишава предлагането. Между 5 октомври тази година (2021 г.) и 15 октомври цената на въглищата на Ню-Йоркската търговска борса достигна между 274 и 240 щатски долара за тон, докато преди година бе само 57 долара за тон.[19] Цената на европейския природен газ се повиши с около 500% между месец май и октомври тази година.[20] Глобалният

[19] https://markets.businessinsider.com/commodities/coal-price

[20] https://markets.businessinsider.com/commodities/natural-gas-price

енергиен преход към възобновяеми източници върви напред, но далеч по-бавно, отколкото се очакваше. Всичко това накара Международната Енергийна Агенция да подчертае, в своя току що публикувания (на 13 октомври т.г.) **Доклад за перспективите пред световната енергетика**, следният извод:

„Напреженията върху световната енергийна система няма да могат да бъдат забавени в идващите десетилетия. В момента…всяка точка от данни, показваща скоростта на промяна в енергията, е противодействана с друга, показваща упоритостта на статуквото. Бързото, но неравномерно възстановяване на икономиката от рецесията, предизвикана от Covid през миналата година, натовари сериозно части от днешната енергийна система, предизвиквайки рязко покачване на цените на пазарите на природен газ, въглища и електроенергия. При всички постижения, постигнати от възобновяемите енергийни източници и електрическата мобилност, през 2021 г. се наблюдава голямо възстановяване на потреблението на въглища и петрол. До голяма степен поради тази причина, се наблюдава и второто по големина годишно увеличение на емисиите на CO2 в историята.“ [21]

Федералната Банка на САЩ доскоро поддържаше тезата, че тази инфлация е временна и скоро ще отмине, че тя е сигнал за ревитализирането на икономиките. Но, на своето заседание от сряда, 13 октомври тази година Федерът Ризърв Банк с обявените си мерки за намаляване на паричния стимул; на редуциране на месечните покупки на ценни книжа и на ипотечни книжа всъщност призна, че опасенията за голяма и дълга инфлация са основателни и сериозни.

Както подчертаваше Милтън Фридмън, „Инфлацията е винаги и навсякъде един монетарен феномен в смисъл, че тя е и може да се получи само от едно по-бързо нарастване на количеството на пари, отколкото на производството.[22] За България, това, което се случва с инфлационното напрежение в почти всички цени – е разбира се следствие на всички международни генератори на инфлацията, които подчертах по горе, но заедно с това и следствие на изключително силната рискова политическа, икономическа, финансова и социална среда у нас. Тя допълнително катализира тази инфлация. С други думи, подчертавам, специално за България, освен външните фактори, инфлацията не е само монетарен феномен. Тя е и силен психологически елемент, раждащ се и захранващ се от изключителната политическа поляризация, от вече отдавна изчерпаното недоверие на хората, на бизнеса във възможностите за едно силно и отговорно държавно управление. Докато

[21] World Energy Outlook 2021 Report, International Energy Agency (IEA), Executive Summary, 13 October 2021, Paris

[22] Friedman, Milton, *Counter-Revolution in Monetary Theory*. Wincott Memorial Lecture, Institute of Economic Affairs, Occasional paper 33, 1970, p.24

това недоверие не бъде преодоляно, то и необходимата социално-икономическа кохезия няма да се получи и в условията на остри дефицити на продукти и на повишаващи се цени, фрагментацията на обществото ще продължи по пътя на „всеки сам за себе си“ и инфлацията ще продължи да спъва пътя ни напред. Това е изключително тревожно явление, на което се надявам на днешната конференция също да се обърне внимание.

Бих подчертал, също така, че с административни мерки, инфлацията няма да може да бъде овладяна. Може в някои сектори да бъде ограничена, забавена, но това трябва да разберем няма да ни излекува от нея. Разбира се, че в енергетиката радикалното намаляване на посредници, дилъри и други е абсолютно необходимо, но всякакви по-мащабни мерки ще внесат силен дисонанс в целия енергиен баланс, включително и в сключените дългосрочни договори за доставка, продажба и т.н. Инфлацията в енергетиката засега служи донякъде само като вид алиби за реалната инфлация, която се изразява вече и ще продължи върху всичко – строителни материали, жилища, услуги, храни и т.н.

В нашето, българско „уравнение“, което ни интересува, за да можем да решим проблема с инфлацията има 3 ключови параметъра: самата инфлация; покупателната способност на гражданите, и потребителското търсене. И трите параметъра няма как да бъдат задоволени. За да забавим и спрем ударите на инфлационния ураган, но не и да намаляваме покупателната способност-ще е необходимо да се ограничи търсенето. Ако то не се ограничи с монетарна и лихвена политика, инфлацията ще расте и покупателната способност ще падне. **На всяка цена ще трябва да задържим покупателната способност на населението, на заплатите, на лева и да не позволим процесът на обедняване да продължи и даже да се засили.**

И затова е изключително важно, на първо място едно отговорно редовно правителство да атакува структурните фактори, катализиращи инфлацията; да се засили реалната конкуренция, да се ликвидират политическите ренти на бизнеса, свързан с политическа власт, да се засили рязко влиянието на оценката на реалната производителност на труда и иновациите при формиране на цените; да се прекъснат веригите на уж легитимен, но всъщност „изкуствен бизнес“ чрез въвеждането на посредници-„матрьошки“ между производители и потребители.

Трябва да се разбере, че няма страна, която да може да се адаптира към инфлацията без да пропадне в дълбоки икономически и социални диспропорции. **И затова за мене, борбата срещу инфлацията трябва да се превърне в основният преамбюл към всякакви други национални амбиции. Защото тази инфлация се очертава да бъде дълга и упорита.**

Изправени сме и пред сложен избор, пред един нарастващ дефицит на външния ни търговски обмен провокиран неизбежно от бързата инфлация. И за съжаление сме в капана на две възможности:

- или да се намалим още повече световната конкуренция и да се затворим в един погрешно разбран протекционизъм, който ще забави още повече процесите на модернизация на икономиката, ще доведе до още по-голяма регресия на икономическата активност и до стандарта на живот у нас;
- или да приемем предизвикателството на конкуренцията, на една по-нарастваща външна задлъжнялост, която пък би повлияла на нашата икономическа независимост.

Изборът на една мъдра и с поглед към бъдещето икономическа и макроикономическа политика няма да е лесен.

Европейският Зелен Проект

Европейската Зелена Сделка (Проект) цели декарбонизацията на европейската икономика и енергийна система към 2050 г. и въвеждането на „кръгова икономика“, която рязко да редуцира индустриалното замърсяване във всички европейски страни, както и да реализира една комплексна програма за постигане на устойчива и здравословна хранителна система наречена символично „от ферма до вилица“.[23] Със Зелената Сделка се цели една огромна екологична революция в Европа и всички страни-членки на ЕС са приели към 2050 г. Европа да се превърне в първият климатично неутрален континент в света. Планът да бъдат редуцирани карбоновите емисии поне с 55% (в сравнение с тяхното равнище в 1990 г.) до 2030 г. а , останалите до 2050 г.[24]

Една от основните цели е икономиките масивно да преминат към използването на хидрогенно гориво и то да бъде реализирано във всички основни сектори, като транспорт, включително авиация, производство на електричество, производство на метали, минно производство и множество други. Големият проблем това да се случи е в това, че текущите производствени разходи за получаване на чисто хидрогенно гориво са твърде високи и неефективни. Това трябва да се има предвид, когато се пропагандира Зелената Сделка на Европа.

Текущото производство на хидрогенно гориво е или „мръсно“ или скъпо. Налице са три типа горива: сив хидроген; син хидроген и зелен хидроген. **Сивият** се произвежда от природен газ или от въглища и днес представлява 99.6% от целия произведен в света хидроген. Производствената технология изисква големи помещения и е скъпа. **Синьото хидрогенно гориво** също се произвежда от природен газ или от въглища, зависи от скъпа технология за улавяне на въглеродният двуокис и се съхранява под земята.

[23] Farm to Fork strategy - for a fair, healthy and environmentally-friendly food system, European Commission, Food Safety, 14 May 2021, https://ec.europa.eu/food/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en

[24] Delivering the European Green Deal, European Commission, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en

Неговата стойност и цени ще бъдат пазарно изяснени не по-рано от периода 2025-2030 г. **Зеленото хидрогенно гориво** се произвежда чрез електролиза, захранвана от слънчеви или вятърни енергийни източници. То изисква масивни нови слънчеви и вятърни проекти и инфраструктура. **Производството се оценява като изключително скъпо и по оценки на експерти то няма да бъде конкурентно преди 2030-2032 г.**[25] Тепърва се разработват нови технологии за производство на зелено хидрогенно гориво от вода.

Подчертавам всичко това, за да изразя моето мнение, че твърде преждевременно се бърза със затварянето на въглищните централи в България, особено на фона на изключителното търсене на въглища в световен мащаб и на икономическата неефективност в следващите десет години да се мине към тотална замяна със съответен вид хидрогенни централи. Считам, че предложението на България в **предложения до ЕК План за възстановяване и устойчивост срок за затваряне на въглищните централи с 2 дати-2038 и 2040 г, би следвало затварянето да се избере да бъде след 2040 г., като разбира се трябва да се въведат модерни очиствателни станции с цел намаляване и улавяне на вредните емисии.** България трябва активно да се включи в реализацията на целите на европейската Зелена Сделка като възможност за модернизация на своята икономика, но това не може да се прави в конфликт с реалните икономически и индустриални нужди и реалности, които са пред нас. Още повече, пак повтарям, че в основаната си част, реализацията на Зелената Сделка за следващите 10 години би струвала много скъпо на България, за да можем толкова бързо да трансформираме нашата индустрия.

<u>Националния План за Възстановяване и Устойчивост</u>

Подготовката и предаването на националния План за Възстановяване и Устойчивост в ЕК, макар и с огромно закъснение е положителен факт. Неговото приемане и евентуалното финансиране на заложените в него проекти и респективно политики ще подпомогне редица от настоящите проблеми на модернизиране на българската икономика. Много е важно да обаче да не се оставя процесът на модернизация единствено на този план. Първо, пропуска се засега, че Европейският Възстановителен Фонд дава възможност за още близо 4.549 милиарда евро под формата на дългосрочни заеми до края на десетилетието да бъдат ползвани от български фирми, ангажирани в иновационни проекти – приоритети на Европа. Второ, експерти сочат, че реалните разходи за реализация на Целите на Устойчивото Развитие представляват до към 12-15% годишно от БВП на всяка страна. България засега не разполага с това финансиране и се налага да се търсят допълнителни източници, за да можем да следваме реализацията на устойчивото развитие.

[25] Виж https://www.qhydrogen.com/

Други важни предизвикателства, бариери и рискове пред българската икономика, които ще забавят нашето развитие са следните:

- Сравнително недоразвитата ни инженерна, транспортна и комуникационна инфраструктура, недостатъчна за да стимулира производителността на труда и конкурентоспособността ни;
- Недостатъчната адекватност спрямо съвременния научно-технически прогрес на образованието на човешкия капитал;
- Пропастта в спестяванията; неадекватното акумулиране на капитал; дълбокото икономическо и социално неравенство;
- Продължаващото „бягство на капитал“ от страната ни;
- Корупцията и „лошите“ практики на управление и регулиране;
- Неспиращата емиграция на трудови ресурси от страната и изтичането на „мозъчен капитал“ водещо до де-популация и до намаляване на квалифицираната работна сила;
- Лошата демографска ситуация и застаряването на населението;
- Разширяващата се задлъжнялост на всички равнища – държавно, публично, частно, фирмено, междуфирмено, домакинства;
- Неспиращото геополитическо напрежение в нашия регион;
- Политическата и конституционна слабост на ЕС и респективно на Еврозоната, което не дава стабилност на икономическата ни, социална и външна политика.

Всички тези предизвикателствата и бариери пред българската икономика описват една твърде крехка социално-икономическа ситуация и немалка макроикономическа нестабилност предвид изложените по-горе „ветрове“ идващи от световната икономика. Като цяло стопанската конюнктура в страната по данните на НСИ продължи да се влошава и това се вижда от понижението на позитивните нагласи във почти всички основни сектори на икономиката ни - промишленост, строителство и търговия на дребно.

Като цяло, икономическата перспектива пред България се очертава поне за следващите три години с повишаваща се и упорита инфлация и намаляващ темп на реалния ръст, за което не малко влияние ще има и ситуацията в световната икономика и в Европа. Имайки предвид, нарастващите ни дългови равнища, рисковете в областта на предлагането, блокирането на световните вериги за доставки, ограничаването на глобализацията – не мога да видя скоро един розов сценарий. В средно срочен аспект, трудно ще избегнем приближаващите се към нас стагфлационни ветрове, рискове и бариери. Как ще навигираме нашият път през тях ще има ключово влияние върху дългосрочното благоденствие на икономиката ни, върху социалната ни кохезия и финансовата ни стабилизация.

Вместо заключение:
В търсене на един нов проект и модел

„Биковите пазари се раждат от песимизма, растат върху скептицизма, узряват от оптимизма и загиват от еуфорията.“ – Сър Джон Темпълтон

В обширно избраната тема на конференцията има изключително много подтеми, въпроси, аспекти и нюанси, които сами по себе си могат да представляват обект на отделни конференции и научни семинари. Но, моят основен фокус и теза бе да подчертая, че България прегръщайки идеите, целите и концепцията за устойчиво развитие, разбира и невероятните трудности и социално-икономически предизвикателства на десетилетието, в което вече се намираме.

В живота на нациите, както и в живота на хората е така; налице са етапи на преодоляване на изоставания, на трудности, на търсене на нов модел на развитие, които при успех преминават към етапи на прогрес, на възраждане, на просперитет. Големият въпрос е да идентифицираме къде и защо се намираме, да преценим нашия потенциал и капацитет за реформи и да ги извършим мъдро. Възможностите и пътищата за прогрес винаги могат да се намерят.

Редица от моите аргументи и анализ, който правя в този доклад, за тези, които ги възприемат е почти ясно, българската икономика се намира на важен кръстопът на свой собствени национални и отговорни решения и на решения свързани с пътя на Европа и на света напред. От тях зависи **как и колко икономически и социално ще се изправим на крака след коронавирусната и икономическа криза?** И то на фона на продължаващи редица негативни шокове на предлагането, които ще заплашат растежа ни и ще вдигнат производствените ни разходи, търговски затруднения, деглобализация и нарастващ протекционизъм затруднения в работата на веригите на предлагане и геополитически трусове. От тях ще зависи **как ще преодолеем тежката инфлация? Какви решения ще приемем по отношение на увеличаващата се фирмена, междуфирмена и домакинска задлъжнялост?**

И най-важното - ще успее ли България да достигне бързият индустриален и технологичен влак на Европа и на света?

Очевидно е, че независимо от описаните и анализирани бариери и рискове в моя Доклад, **ние ще трябва да адресираме възможностите за реализация на целите на Устойчивото Развитие, като стъпим на три основни стратегии:**

- Координирано обвързване на политиките на План 2030 с нашите национални икономически, социални и финансови политики и възможности;

- Засилване с помощта на европейските институции, международни кредитни институции, стратегически чужди инвеститори на устойчивостта на нашата финансова стратегия и инвестиции на национално, регионално и фирмено равнище;
- Активното създаване и разгръщане на потенциала на финансовата ни инфраструктура с оглед стимулиране на финансовата иновация, на нови технологии и продукти, свързани с малки и средни гъвкави фирми и с процеса на дигитализация.

На основата на тези стратегии, на основата на едно мъдро икономическо лидерство, на основата на използване на националния ни човешки капитал, ще може да се роди и развие новият български модел на икономика, готов да посрещне ефективно всички предизвикателства на идващите десетилетия.

Използвани източници:

Allen, Robert C. (2011) *Global Economic History*, OUP Oxford

Avtorhanov, A., Betilgiriev, M. & Temihanova, R. (2018), Sustainable economic development concept and factors: Global, regional, corporate aspects.

Advances in economics, Business and Management Research, Proceedings of the International Scientific Conference „Competitive Sustainable and

Secure Development of the Regional economy: Response to Global Challenges“ (CSSDRE) https://doi.org/10.2991/cssdre-18.2018.152

Bertalanffy, Ludwig von, (1968), *General System Theory: Foundations, Development, Applications***,** George Braziller,Revised edition, 2015,p. 23-30 Bertola, G., Foellmi R., Zweimuller J. (2014) *Income Distribution in macroeconomic models*, Princeton University Press, Princeton

Blewitt, J. (2008), *Understanding Sustainable Development*, London, Earthscan

Carson, Rachel (1962), *Silent Spring*, Penguin Classics Chai, A. (2017) Rethinking the economic possibilities of our grandchildren: what is the future of consumption?. *Journal of Evolutionary Economics* 27**,** pp. 215–219 https://doi.org/10.1007/s00191-017-0493-9 10 March

Chan J., To, H.P. and Chan E. (2006), „Reconsidering Social Cohesion: developing a Definition and Analytical Framework for Empirical Research“, Social Indicators Research, 75(2), pp. 273-302

Delivering the European Green Deal, (2019) European Commission,

https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en

Easterly W., Ritzen J. and Woolcock M. (2006), „Social cohesion, Institutions, and Growth“, Economics & Politics, 18(2), pp. 103-120

Eichengreen Barry (2021) Will the Productivity Revolution Be Postponed? Project Syndicate, 10 May

Falk, Dan, *„The Complicated Legacy of Herbert Spencer, the Man Who Coined 'Survival of the Fittest'"*, Smithsonian Magazine, April 29, 2020
https://www.smithsonianmag.com/science-nature/herbert-spencer-survival-of-the-fittest-180974756/
Farm to Fork strategy - for a fair, healthy and environmentally-friendly food system, (2021) European Commission, Food Safety, 14 May https://ec.europa.eu/food/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en
Friedman, Milton, (1970) *Counter-Revolution in Monetary Theory*. Wincott Memorial Lecture, Institute of Economic Affairs, Occasional paper 33, p.24
Gaspar Vitor and others (2019) Fiscal Policy and Development : Human, Social, and Physical Investments for the SDGs, IMF, Staff Discussion Notes No. 19/03, 23 January https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2019/01/18/Fiscal-Policy-and-Development-Human-Social-and-Physical-Investments-for-the-SDGs-46444
Gregory Clark (2007), A Farewell to Alms: A Brief Economic History of the World, Chapter 2, „The Logic of the Malthusian Economy," pp. 19-39 and Chapter 3, „Living Standards," pp. 40-70. Princeton: Princeton University
Goldsmith, E. and others, (1973), *A Blueprint for Survival,* Penguin Revised Edition
Kekre R. (2016) Essays on macroeconomic stabilization, Doctoral dissertation, Harvard University, Graduate School of Arts and Sciences, https://dash.harvard.edu/handle/1/33493378
Keynes, John Maynard, (1930) *Economic Possibilities for Our Grandchildren*, in *Essays in Persuasion,* Createspace Independent Publishing Platform, 2009
Kolbert, Elizabeth (2014), No Time, How did we get so busy?, The NewYorker, 26 May
Malthus Thomas (1798), *An Essay on the Principle of Population*, Chapters 1-2, pp.1-11, Electronic Scholarly Publishing Project, 1998. http://www.esp.org/books/malthus/population/malthus.pdf
Mason, Paul (2015), Keynes and our grandchildren: Recapturing an alternative vision of economic progress**,** The Progressive Policy Think Tank, 21 July
Meadows, D. H, Meadows, D.L. and others, (1972) *The Limits to Growth*, *A Report for THE CLUB OF ROME'S Project on the Predicament of Mankind,* A Potomac Associates Book
Mill, J.S. (1848), *The Principles of Political Economy*, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2016
Millennium Development Goals, (2008) Bulgaria, Sofia
Minsky's Moment, (2016) The Economist, Schools brief, 30 July
National Development Programme BULGARIA 2030 (2020), Bulgaria, Council of Ministers, 2 December https://www.minfin.bg/en/1394

Pearson, Charles S. (2015) On the Cusp: From Population Boom to Bust, OUP USA
Pecchi L., Piga G. (Eds) (2008), *Revisiting Keynes: economic possibilities for our grandchildren,* MIT Press
Phelps, Edmund (2013), *Mass Flourishing, How Grassroots Innovation Created Jobs, Challenge, and Change,* Princeton University Press
Pieloch-Babiarz A., Mizhtal A., Kowalska M. (2021) An impact of macroeconomic stabilization on the sustainable development of manufacturing enterprises: the case of Central and Eastern European Countries, Environment, Development and Sustainability, volume 23, pp. 8669–8698
Pomeroy, Claire, (2021) *A Tsunami of Disability Is Coming as a Result of 'Long COVID'*, in Scientific American, 6 July
Report of the World Commission on Environment and Development: *Our Common Future* (1987), United Nations
Ridley Matt (2016) „The Long Shadow Of Malthus" Standpoint magazine (U.K) January-February
Sachs Jeffrey D. (2020) Mission Sustainable Development, Project Syndicate, December 1st
Shermer Michael (2016) Why Malthus Is Still Wrong: Why Malthus makes forbad science policy, „Doomsday Catch" in Scientific American 314, 5, 72, May https://www.scientificamerican.com/article/why-malthus-is-still-wrong/
Steckel Rick (2008), „Biological Measures of the Standard of Living", Journal of Economic Perspectives 22:1 (Winter), pp. 129-152 http://www.aeaweb.org/articles.php?doi=10.1257/jep.22.1.129
The Future We want, (2012) microsoft word - the future we want - final document.doc (un.org) Rio+20 Conference 2012
Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, (2015) United Nations, Department of Economic and Social Affairs, SustainableDevelopment, 25-27 September Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development | Department of Economic and Social Affairs (un.org)
World Bank (2008) *Global Monitoring Report. MDGs and the Environment, Agenda for Inclusive and Sustainable Development* http://hdl.handle.net/10986/6518
World Energy Outlook 2021 Report, International Energy Agency (IEA), Executive Summary, 13 October 2021, Paris
Worstall, Tim (2016), Sigh, People Are Still Getting Keynes' Grandchildren And The 15 Hour Work Week Wrong, Forbes, 9 January
Иванов, Димитър М. (2010). България след 10 години: От реалности към модерно развитие, *Business Review*, No 1

Иванов, Димитър М. и др. (2012). Уроците на Великата депресия: Ролята на Рузвелт и на неговия Нов курс за излизането на САЩ от кризата – Автор, участник и организатор на Кръгла маса на *сп. Международни Отношения*, бр. 4-5.

Иванов, Димитър М. (2018). 40 % от населението на България живее на границата на социалния риск, *Интервю по БТВ*, Септ.11.

Иванов, Димитър М. (2019). Възраждането на икономиката ни – императив за единението и съхраняването на българската духовност и държавност, статия в *E & M Smart Education,* Брой 1 (4).

Иванов, Димитър М., (2020), „Макроикономически предизвикателства и рискове, породени от глобалната коронавирусна криза“, Сп. Народностопански Архив, брой 3, стр. 3-28

Пикети, Тома, (2018) Капиталът в XXI-я век, Трета Част, *Структура на неравенствата*, стр. 272-303, Издателство Изток-Запад